

Лесневська К. В.,

Одеський національний економічний університет, м. Одеса

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Стаття розглядає особливості методики формування соціокультурної компетенції студентів у процесі викладання іноземної мови у немовних вищих навчальних закладах.

Ключові слова: компетенція, навички, соціокультурна компетенція, комунікація.

Данная статья рассматривает особенности методики формирования социокультурной компетенции студентов в процессе преподавания иностранного языка в неязыковых высших учебных заведениях.

Ключевые слова: компетенция, навыки, социокультурная компетенция, коммуникация.

The article deals with the peculiarities of methods of sociocultural competence formation in the process of teaching foreign languages to the students of higher educational establishments of non-linguistic type.

Key words: competence, skills, sociocultural competence, communication.

Соціальні зміни, що мають місце у сучасному суспільстві та процес глобалізації, який у тій чи іншій мірі охопив значну кількість регіонів активізували діалог між країнами, розширили особисті контакти представників різних мовних та культурних спільнот. Це призвело до підвищення зацікавленості до вивчення іноземних мов, основною задачею при їх навчанні становиться формування комунікативної компетенції, яка дає можливість порозумітись у процесі спілкування представникам різних національностей. Однією із умов, що забезпечує адекватний рівень комунікативної компетенції є соціокультурна компетенція.

Наявність різних підходів до визначення даного поняття та необхідність адаптації до конкретного навчального процесу методики формування навичок, що охоплюються терміном "соціокультурна компетенція" обумовили актуальність нашого дослідження [1-6]. Його мета – визначити суттєві компоненти стратегії формування "вторинної соціалізації особистості"

Рада Європи у "Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти" виділяє наступні компетенції особистості: 1) загальні компетенції (знання, навички та досвід, здібності та риси характеру, евристичні здібності); 2) комунікативні компетенції: лінгвістична, соціолінгвістична, прагматична, до складу якої входить дискурсивна компетенція [3, с. 27]. Лінгвістична та соціолінгвістична компетенція, об'єднані єдиними прагматичними цілями, розуміються нами як лінгво-культурна компетентність. Дискурсивна компетенція, на наш погляд, є явищем поліспрямованим, бо частково вона пов'язана із лінгвістичною компетенцією, частково із соціолінгвістичною і частково із прагматичною. Аналіз спеціальної літератури та наш власний досвід роблять можливим зробити висновок про необхідність формування саме соціокультурної компетенції особистості як основи для розвитку інших компетенцій для створення умов для якісного іншомовного спілкування.

Лінгвістична компетенція, її визначення, підходи до її формування, питання про її пріоритетність у курсі навчання іноземним мовам є актуальною проблемою сучасної методики, психології та педагогічної науки [1; 2; 4; 6].

Ми вважаємо, що лінгвістичну (мовну) компетенцію можна визначити як свідоме оволодіння особою, що навчається, знань із лексики, граматики, фонетики іноземної мови та формування необхідних усно-письмових навичок та умінь, як продуктивних, так і рецептивних. Психологи та педагоги виділяють три етапи формування даної компетенції: 1) ознайомлення із лінгвістичною формою в умовах усної або графічної ситуації; 2) подальше оволодіння правилами та механізмами її використання у мовленні; 3) формування продуктивно-рецептивних умінь використання даної лінгвістичної форми у мовленні (усному, письмовому, спонтанному, підготовленому).

Саме мовна компетенція, як ми бачимо, робить людину спроможною сприймати і давати інформацію будь-якої спрямованості: повсякденної, ділової, країнознавчої тощо. Лінгвістична компетенція робить мову людини грамотною та придатною для сприйняття, дає можливість надати мовленню коректної прагматичної спрямованості. Однак коректна прагматична спрямованість неможлива у відриві від соціокультурних фоно-вих знань, тому при вивченні іноземної мови і цей аспект також має бути врахованим у достатній мірі.

Створення соціокультурної компетенції, по суті, є формуванням нової багатомірної свідомості, що базується на оволодінні навичками міжкультурної комунікації, недостатня увага до знання культурних особливостей носіїв мови у практиці міжкультурного спілкування приводить до порушення коректності даного процесу.

У цьому напрямку треба намагатися сформувати комунікативну особистість, яка має свій мовний та соціокультурний досвід, свою систему комунікативних цінностей, свої психолінгвістичні ролі. Все це у комплексі створює варіанти поведінки у різних ситуаціях, забезпечує уміння вибрати схему передачі інформації у конкретній ситуації.

Як зазначає Морозова І. І., "навчання іноземномовній комунікації у сучасному ВНЗ повинно бути спрямованим на розширення індивідуального мовного досвіду від рівня побутового мовлення до мови всієї лінгвокультурної спільноти і далі до мов інших народів" [5, с. 81]. Дану точку зору розділяє і Похота О. М. [7, с. 10].

Такий підхід передбачає, передусім, оволодіння мовою не у вигляді чітко розмежованих блоків; у даному випадку, оволодіння мовою означає також активно оволодіти і картиною світу, представленою у мові іншого народу, усіма знаннями і досвідом даної мовної спільноти, що переплітаються і взаємодіють. У немовному вищому навчальному закладі ці задачі допоможе вирішити застосування матеріалів краєзнавчого та лінгвокра-

єзнавчого характеру. Це можуть бути не тільки автентичні тексти. Регулярне використання відеоматеріалів, аудіозаписів, он-лайн передач, телевізійних трансляцій, підготовка проектів за краєзнавчею тематикою сприяє “зануренню” тих, хто навчається у мовне середовище. На жаль, вкрай лімітованими є можливості використання художньої літератури та художніх фільмів. Однак взагалі нехтувати матеріалами такого плану, на нашу думку, не варто. Вони дають змогу інтенсивно на підсвідомому рівні засвоїти лінгвістичні та екстралінгвістичні реалії. Для створення можливості проведення більшого об’єму роботи із художніми матеріалами здається доцільним виносити їх більшу частину на позааудиторну роботу.

Якщо говорити про конкретні вищі навчальні заклади, то на наш погляд, було б доцільним навчальні програми будувати саме за вищезазначеними принципами. Для того, щоб більший акцент робити на ті області навичок, знань, поведінкових реакцій, які більш характерні для представників тих професій, яких готує даний ВНЗ, на наш погляд, треба прийняти до уваги існуюче у сучасній педагогіці поняття “мовна особистість”. Даним терміном позначають “сукупність здібностей і характеристик людини, що зумовлює створення і прийняття нею мовленнєвих творів” [5, с. 82]. На цій основі можна запропонувати створення модельної мовної особистості, яка повністю б відповідала цілям та задачам навчально-виховного процесу того чи іншого ВНЗ. Така модельна мовна особистість включає вербальну та невербальну складову, а також ціннісну орієнтацію.

Виходячи із зазначеного вище положення, можна планувати формування необхідних навичок вербального і невербального характеру, створювати ціннісну орієнтацію, необхідну для подальшого життя і професійної діяльності. Тобто той, хто навчається, має розглядатися як індивід з певними цілями та задачами. Такий підхід забезпечить коректне, більш реалістичне, мотивоване використання мови, його кінцева мета – модулювання професійного спілкування майбутніх фахівців.

В результаті роботи по створенню навчальних матеріалів, виходячи із необхідності формування соціокультурної компетенції, нами було визначено деякі критерії, урахування яких сприяє створенню більш ефективних та більш результативних методів і стратегій роботи:

Цілі, на які орієнтовані ті, що навчаються, кількість годин, відведена на вивчення матеріалу.

Адаптація мовного курсу професійної спрямованості до рівня знань конкретної групи, навчання з опорою на рідну мову.

Розробка спеціальних матеріалів для вивчення лінгвокраїнознавства з урахуванням принципів комунікативної методики.

Використання ділової та рольової ігор, які є формою навчання і контролю знань. Використання системи вправ, які базуються на функціонально-комунікативному підході. Це дає змогу урахувати екстралінгвістичні фактори та досвід комунікантів.

Таким чином, актуальне сьогодні завдання по формуванню комунікативної компетентності особистості на іноземних мовах, яка виражається у спроможності до якісного спілкування, вимагає, перш за все, формування соціокультурної компетентності, яка є основою для розвитку інших компетенцій, що є необхідними для ефективного спілкування. Соціокультурна компетентність особистості, що складається з фонових, знань про культурні особистості носіїв мови, їхніх звичок, традицій, норм поведінки, етикету та вміння розуміти комунікативну поведінку носіїв іноземної мови й адекватно використовувати набуті знання в процесі спілкування, будучи при цьому носієм іншої культури, має формуватись з урахуванням як мовних (фонетичних, граматичних, лексичних) аспектів, так і з урахуванням факторів розвитку багатомірної свідомості, що базується на оволодінні міжкультурної компетенції. При викладанні країнознавства та лінгвокраїнознавства, знання яких забезпечує формування соціокультурної компетенції, має бути прийнята до уваги теорія мовної особистості.

Література:

1. Гальскова Н. Д. Современная методика обучения иностранным языкам. – М. : АРКТИ-ГЛОССА, 2000. – 165 с.
2. Голубенко Л. Н., Панченко М. А., Коляда В. П. Обновление целей преподавания иностранных языков в XXI столетии // V Міжнародна науково-практична конференція з питань методики викладання іноземної мови пам’яті професора В. Л. Скалкіна. – Одеса, 2007. – С. 23-34.
3. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. укр. видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
4. Елухіна Н. В. Роль дискурса в міжкультурній комунікації і методика формування дискурсної компетенції // Иностранные языки в школе. – 2003. – № 3. – С. 9-13.
5. Морозова І. І. Теорія мовної особистості у викладанні країнознавства // Стратегії та методи навчання мовам для спеціальних цілей. – К., 2005. – С. 81-82.
6. Нестерович Т. Н. О возможных подходах к формированию межкультурной компетенции // Стратегії та методи навчання мовам для спеціальних цілей. – Київ, 2005. – С. 86-87.
7. Похота О. М. Освітні технології. – К. : А.С.К., 2003. – 255 с.
8. Словарь методических терминов (теория и практика преподавания языка) / Э. Г. Азимова, А. Н. Щукин. – СПб. : Златоуст, 1999. – 472 с.